
MAJA ĆIRIĆ

ESTETIKA FOTOGRAFIJE, GUBITAK I OSTATAK

Fransoa Sulaž: Estetika fotografije, gubitak i ostatak, Edicija Foto Artget, Kulturni centar Beograda, Beograd 2008.

Kompleksna studija “Estetika fotografije” Fransoa Sulaža (François Soulages), predavača na Univerzitetu Pariz 8 Sen Deni (*L’Université Paris 8, Saint-Denis*), ozbiljan je pokušaj artikulisanja i promišljanja ontologije i gnoseologije fotografije čiji je cilj uspostavljanje njemu svojstvene estetike.

Fotografija kao “spoj zagonetke svojstvene subjektu i zagonekte svojstvene objektu”, za Sulaža je zanimljiva, u smislu da je okarakterisana procesom koji odlikuje “nezavršivost”, ali i antidogmatska, jer podrazumeva konstantno kritičko preispitivanje – ona je “oličenje sumnje i osporavanja, preispitivanja života i vremena, sadržine i slike”. Upravo relacioni i proceduralni karakter fotografije, za koji se zalaže Sulaž, a koji se ogleda u uslovima i načinima nastajanja u stvaralačkom procesu, ali i uslovima prijema, pogodan je za primenu metodološkog zahvata bliskog eksperimentalnim naukama zasnovanog na iskustvu i oledima. Zbog činjenice da ovo delo odlikuje initerdisciplinarni pristup zasnovan na multiplicitetnosti pozicija i raznolikim interpretacijama i tumačenjima, ovde je reč o mapiranju pojedinačnih estetika nastalih u susretu s različitim fotografskim delima i njihovim analitičkim mehanizmima. Inicijalno promišljanje fotografije ostvaruje se kroz umreženost filozofije umetnosti i konkretnih opusa i pojedinačnih dela kapitalnih fotografija, a artikulisano je oko tri bazične ose:

2. *Mogući temelji estetike fotografije* – Odnos fotografije i stvarnosti

Ovde Sulaž problematizuje objekat za fotografisanje i fotografski objekat kroz filozofsku i semiološku prizmu, tj. kroz naglašavanje razlike između fotografije i stvarnosti i doživljavanja fotografije kao znaka, čime osloboda mnoge potencijale za daljnju analizu.

4. *Estetika fotografskog dela* – Specifičnost fotografskog dela (uslovi, oblici, priroda)

Ključni pojmovi u ovom poglavlju su bespovratnost, “nezavršivost”, gubitak i ostatak. Njih je moguće interpretirati empirijski, na osnovu konkretnog svojstva fotografije, ali i filozofski. Pojam gubitka, na primer, ukazuje na “jedinственe okolnosti čina fotografisanja, na trenutak okidanja”, ali i na “širi bespovratni proces dobijanja negativa”. Na filozofskoj ravni, gubitak se odnosi na “vreme koje je prošlo, i na biće koje je prošlo”. Ostatak je ono što je moguće napraviti od negativa zasnovanog na gubitku, ono s čim je neutešno, ono od čega je potrebno napraviti neki smisao.

6. *Estetika fotografske umetnosti* – Elementi umetničkog u fotografiji (prenos, reference, beleženje)

Relacioni aspekt svojstven čitavoj studiji ogleđa se u pokušaju uspostavljanja odnosa fotografije i drugih umetnosti, pa se u tom kontekstu pojavljuje *estetika beleženja* ili reprodukovanja umetničkog dela, ali i *estetika umetnosti na drugi stepen*. Dijalektički odnos dodatno je razvijen određivanjem tri područja estetike:

- estetike režije;
- estetike fikcije;
- estetike imaginarnog referenta.

Dijalektika je ovde zasnovana na odnosu fenomenologije i transcendencije, ali i na osciliranju na liniji *posebno – opšte – filozofija fotografije – filozofija umetnosti – posebne estetike – opšta estetika*. U svakoj od ovih osa emanira po neka posebna estetika, svojstvena konkretnom primeru, ali je dostignuće ove knjige upravo u pokušaju da se one sagledaju u svojoj speci-

fičnosti, a pod “kišobranom” posebnog principa za uspostavljanje opšte estetike.

Opšti princip: $O=x$ i estetika istovremenosti

Fotografija je samo jedan element u trouglu između fotografišućeg subjekta, uslova njenog nastanka i recepcije; ona je uvek shvaćena kao “trag, simptom, naznaka” nečeg izvan sebe; indeks je suočavanja s pitanjem uspostavljanja svetova (unutrašnjih, spoljašnjih, fotografskih), pa je pokušaj njene interpretacije neminovno rezultirao fluktuacijom pojmovnih, autorskih, teorijskih referenci. Estetika fotografije, za koju se zalaže Sulaž, polivalentna je jer je određena činjenicom da je fotografski objekat nemoguće dosegnuti. Zbog činjenice da je pokretač svake fotografije zasnovan na nedostatku koji odlikuje pokušaj predstavljanja realnosti, ona ima potencijal za konstantno preispitivanje. Ipak, moguće je uočiti jedan koncept koji se provlači kroz celu studiju i koji je najbolje predstavljen jednačinom $O=x$. U pitanju je direktna pozajmica od Kanta, koji u “Kritici čistog uma” pravi razliku između fenomena i noumena kao transcendentnog, nesaznatljivog objekta. O = objekat za fotografisanje, saznatljiv je samo po svom vidljivom fenomenu, a x = transcendentni objekat, jeste ono o čemu ne znamo baš ništa ili ono što je određivo na osnovu raznovrsnosti nekog fenomena. Zasnovana na kompleksnom odnosu fenomena i noumena, na “razmišljanju o transcendentnom objektu koje (...) omogućava potragu za fotografskim fenomenom”, opšta estetika fotografije kao “nikada konačnog i uvek promenljivog predstavljanja”, za predmet analize ima specifično fotografsko u svakoj fotografiji i realizovana je na tri nivoa:

1. estetika bespovratnosti i gubitka,
2. estetika “nezavršivosti” i ostatka i, najvažnija,
3. estetika spoja bespovratnosti i “nezavršivosti”, gubitka i ostatka, tj. *estetika istovremenosti* kao otvorena estetika koja omogućava razumevanje mnogostrukosti, pomirenje raznolikosti i prividnih suprotstavljenosti koje su inherentne fotografiji kao kompleksnom fenomenu. Zahvaljujući esteticima istovremenosti koju uspostavlja, Sulaž ispituje složeni odnos fotografije kao zagonetke stvarnosti, tako da “kreće od neke te-

škoće i složenosti da bi išao do teškoća i složenosti višeg reda”. Estetika istovremenosti kao “estetika fragmenta, rascepanosti i isparcelisanosti, estetika kairoisa i estetika tačke viđenja, estetika posebnog i jedin-stvenog, omogućava razrešavanje kompleksnog odno-sa umetničkog i neumetničkog, estetike recepcije i es-tetike kreacije, ’nezavršivosti’ rada na negativu, ali i ’nezavršivosti’ procesa prikazivanja”.

Ova knjiga nije sistem, niti je napravljena s teorijskim pretenzijama, ali je smišljena kao niz fukseva i ima-mentnosti, i vešto ukazuje na mnogostruke potencijale fotografije. Estetika za koju se Sulaž zalaže, podrazu-meva senzibilitet prema fotografiji kao prema kom-pleksnom fenomenu, a koji može da ispolji različite modele, s obzirom na to da je uvek reč o fotografiji kao otvorenom delu koje ima potencijal za ostva-rivanjem mnogostrukih mogućnosti. Na primer, kada govori o *pojezisu* umetničkog dela, o prelazu neumet-ničkog u umetnost, kao specifičnosti fotografije, Su-laž se oslanja na duh vremena, na recepciju savre-mene umetnosti, ali i na Dišana, Malroa, Frojda, na prebacivanje iz jednog u drugi kontekst, na pojmove metamorfoze, transfera i nesvesnog. Njena opšta es-tetika istovremenosti zalaže se za fotografiju kao ne-iscrpnu kombinaciju raskola, preobražaja i izbora, i podrazumeva pojmove razlike i odstupanja svojstve-ne jeziku u sosirovskom smislu. Fokuserana na kon-kretnim primerima, ona je više od estetike, ozbiljan predložak za istoriju fotografije.

